

УДК 81'25

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.2.28>

**ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЇ ДОМЕСТИКАЦІЇ
В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ “PETER RABBIT”**

**ON USING THE STRATEGY OF DOMESTICATION
WHILE TRANSLATING FEATURE FILM “PETER RABBIT”**

Лютянська Н.І.,

orcid.org/0000-0003-2807-8339

кандидат філологічних наук,

*старший викладач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

У статті йдеться про особливості використання стратегії доместикації в дубльованій версії художнього фільму “*Peter Rabbit*” українською мовою. Велика кількість іншомовної кінопродукції зумовлює затребуваність такої послуги як переклад кінофільмів. Відповідно зростає й інтерес науковців до вищезазначеного явища. У дослідженні йдеться про труднощі, які виникають під час кіноперекладу. Зазначаються і різновиди кіноперекладу та вимоги до кожного з них. Практичний же процес перекладу кінофільмів передбачає врахування особливостей вербального і невербального компонентів, і відповідно, обрання необхідних стратегій перекладу. Дається визначення власне поняттям «стратегія» та «перекладацька стратегія». Для врахування етноспецифіки кінофільмів перекладачі послуговуються стратегіями форенізації або доместикації. За змістом вищезазначені поняття є протилежними. Крім того, кожне з них має свої особливості, переваги та недоліки. Використання тієї чи іншої стратегії залежить від ряду факторів. Форенізацію застосовують коли неможливо передати елемент іншомовної культури засобами цільової мови. У той час, як доместикацію застосовують для мінімізації іншомовного впливу. Переклад фільму в цілому неможливий без відтворення його назви, яка передає зміст фільму. Приділяється увага і стратегіям адаптації назв кінофільмів. Серед перерахованих у статті: дослівний переклад, трансформація назви та заміна назви фільму. Кожна з вищезазначених стратегій застосовується в певній ситуації. Далі подається аналіз обраного кінофільму, починаючи з назви. Зазначаються і приклади використання стратегії доместикації у дубльованій версії. Робиться

висновок щодо доцільності використання вищезазначеної стратегії в україномовному варіанті кінофільму. Визначаються переваги і недоліки застосування доместикації в дубльованій версії українською мовою. Визначаються перспективи подальших досліджень в цій сфері.

Ключові слова: стратегія, доместикація, кінопереклад, аудіовізуальний переклад, дубляж.

The present article deals with the specifics of using the strategy of domestication in the Ukrainian dubbed version of the feature film "Peter Rabbit". The vast number of foreign film products causes the popularity of such a service as film translation. The interest of scientists in the above mentioned phenomenon grows constantly. The suggested research deals with the obstacles translators face with while translating films. The types of film translation as well as the requirements for them are given. It should be mentioned that the practical process of film translation foresees the consideration of verbal and non-verbal components as well as using the necessary translation strategies. The notions of strategy as well as translation strategy are defined. When translators consider the ethnic specifics of film translation, they use the strategies of foreignization and domestication. The above mentioned strategies are opposite according to their meaning and function. Besides that fact, each of them has its own peculiarities, advantages and disadvantages. The usage of this or that strategy depends on the row of factors. Foreignization is used when it is impossible to translate the element of foreign culture with the help of means of the target language. On the contrary, domestication is used for minimizing the foreign language influence. While translating the film it is necessary to consider its title that reflects the content of the film translated. The strategies of film titles adaptation are also taken into consideration. The calque, partial transformation of the film title and changing the film title are among those which were mentioned in the article. Each of the above mentioned strategies can be used in some certain situation. The analysis of the chosen film goes further starting with its film title. The samples of domestication strategy using in the dubbed version are given. The conclusion concerning efficiency of the usage of the above mentioned strategy in the Ukrainian translation of the film is made. The advantages and disadvantages of using the strategy of domestication in the Ukrainian dubbed version are mentioned. The perspectives of further researches are determined.

Key words: strategy, domestication, film translation, audiovisual translation, dubbing.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У добу глобалізаційних процесів та взаємодії культур перед перекладачами постає завдання вибору стратегій перекладу, пошуку нових форм відображення дійсності. Запит на національну ідентифікацію українців відбивається не лише у царині суспільно-політичної риторики, а й у сфері перекладу, зокрема й кіноперекладу. Кількість англomовної кінопродукції та швидкість появи нової постійно зростає, тому постає проблема її відтворення для іншомовного середовища, зокрема й українського. Тому кінопереклад є затребуваною послугою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище же кіноперекладу посідає важливе місце в працях сучасних перекладознавців. При цьому, їх увагу привертають різні аспекти кіноперекладу. Останній вивчають і як особливий різновид художнього перекладу [1; 2]. Крім того, кінопереклад розглядають і як різновид аудіовізуального перекладу [3]. Власне дослідженню аудіовізуального перекладу присвячено чимало праць, як вітчизняних, так і закордонних науковців. У роботах досліджуються різні аспекти аудіовізуального перекладу, вивчається його методологія [4], приділяється увага різновидам аудіовізуального перекладу [5; 6; 7], зокрема й дублюванню [8; 9]. Присутні і роботи, що присвячені стратегіям перекладу [14; 17], зокрема і стратегіям доместикації та форенізації [15; 16; 18]. Проте вони мають більше теоретичний характер.

Постановка завдання. Кінофільми відіграють важливу роль в міжкультурній комунікації, а відтворення їх етноспецифіки є особливою лінгвістичною та культурологічною проблемою сьогодення. Важливу роль при відтворенні культурного компонента вихідної мови в перекладі відіграє вибір необхідної стратегії перекладу. Наше ж дослідження присвячене особливостям застосування стратегії доместикації в дубльованій версії художнього фільму "Peter Rabbit". Визначення переваг та недоліків застосування вищезазначеної стратегії в україномовному перекладі фільму й буде нашим завданням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фільм – це окремий твір кіномистецтва, створений певною культурою, що відображає традиції, уявлення, цінності, ідеї та будь-яку іншу інформацію про певну культуру [10, с. 183].

Переклад кінофільмів – надзвичайно складний процес, оскільки важливо враховувати зв'язок зображення і текстового матеріалу, приділяти увагу вербальним і невербальним засобам вираження. Наприклад, важко підібрати еквівалент, коли фраза вихідною мовою супроводжується жестом, специфічним для певної лінгвокультури. Мова жестів може відрізнитися в різних культурах, що і викликає труднощі, особливо екстралінгвістичного характеру, які безпосередньо впливають на технічне втілення на екрані [11, с. 35].

Виділяють п'ять основних видів кіноперекладу. Серед них:

Синхронний переклад фільму. Такий різновид найчастіше застосовується під час міжнародних

кінофестивалів. У цьому випадку перекладач працює над фільмом без опори на монтажні листи. Іноді він змушений перекладати фільм без попереднього перегляду, намагаючись якомога точніше передати його зміст.

Озвучування фільму одним актором чи власне перекладачем. У цьому випадку зберігається оригінальна звукова доріжка, що дає можливість глядачеві розмежувати репліки різних героїв.

Озвучування фільму двома акторами, чоловіком та жінкою, зі збереженням оригінального звукоряду.

Повний дубляж фільму. В цьому ж випадку відбувається значна компресія матеріалу через необхідність збігу артикуляції акторів з перекладом їх реплік.

Використання титрів при повному збереженні оригінального звукоряду. В такий спосіб відтворюється мова персонажів у вигляді тексту мовою перекладу в нижній частині екрана [12, с. 337].

Вимоги до кіноперекладу відрізняються від однієї країни до іншої. Вибір конкретного типу перекладу кінопродукції значною мірою сприяє сприйняттю фільму цільовою аудиторією та залежить від місця культури, з якої походить оригінал, та культури, для якої призначений переклад, на міжнародній арені, грошової вартості, вподобань глядачів, а також історичних особливостей певного народу [13, с. 36].

Процес перекладу кінофільмів зумовлює вибір необхідних стратегій перекладу. Під останньою розуміють програму здійснення перекладацької діяльності, що формується на основі загального підходу перекладача до виконання перекладу в умовах певної комунікативної ситуації двомовної комунікації, яка визначається специфічними особливостями цієї ситуації і метою перекладу, а також визначає характер професійної поведінки перекладача в рамках певної комунікативної ситуації [14, с. 111].

Стратегії форенізації та доместикації є опціями, перед вибором яких стоїть перекладач у випадку коли необхідно зберегти автентичність першотвору, або надати йому рис, культуровідповідних епосі та нації-носію мови перекладу. Крім того, кожна із вищезазначених стратегій перекладу має власні переваги та недоліки. Закономірно, що сформувалася поміркована стратегія перекладу, так званий «нейтральний», «немаркований стиль», який насправді є ситуативним вибором форенізації або доместикації [15, с. 185].

Доместикацією є стратегія наближення тексту до культури мови, якою він перекладається. Для неї характерною є втрата інформації тексту ори-

гіналу. У той час, як форенізація – це стратегія збереження культурного компонента тексту оригіналу в перекладі. Для терміна «доместикація» вітчизняні науковці також використовують синонім «одомашнення», тоді як синонімом до терміна «форенізація» є лексема «очуження» [16, с. 153].

Доместикацію розглядають як простий та зрозумілий адресату спосіб перекладу, метою якого є мінімізація «іноземності» оригінального тексту [17].

Слід зазначити й причини використання стратегій форенізації та доместикації в кіноперекладі. Однією з причин застосування стратегії форенізації у фільмах різних жанрів є неможливість або небажання перекладача передати елемент іншої культури мовою перекладу. При цьому виокремлюють дві причини використання стратегії доместикації кінотекстів: 1) наближення кінотексту до культури глядача; 2) надання вітчизняного колориту іншомовним фільмам задля досягнення комічного ефекту, або наближення мультимедійного тексту до тезауруса маленького глядача [18, с. 105].

Переклад кінофільмів відбувається в декілька етапів, один з яких пов'язаний з перекладом текстової частини кінофільму, зокрема й назви. Назва кінофільму є одним з факторів, що може зацікавити аудиторію та викликати бажання подивитися кінофільм. Тому основною причиною перекладу назви кінопродукції є те, що цільова аудиторія краще зрозуміє про що йтиметься у кінофільмі. Крім того, назва кінофільму відображає місцеву специфіку у сфері ідеології, релігії, гендеру чи культури [19, с. 228].

У назві фільму акумулюється його зміст. Тому це має бути враховано перекладачем задля досягнення адекватності перекладу назв англомовних кінофільмів.

Виділяють такі стратегії адаптації назв кінофільмів, як дослівний переклад, трансформація назви та заміна назви фільму [20, с. 10].

До першої стратегії вдаються якщо у назві немає соціально-культурних реалій, які неможливо перекласти або відмінностей за формою та змістом. Наприклад, *Sweet Liberty* – *Солодка свобода*, *Aquaman* – *Аквамен*.

Використання ж другої стратегії обумовлено різноманітними факторами. Серед них: лексичні, стилістичні, функціональні, прагматичні. Зазвичай за допомогою трансформації назви замінюють або додають лексичні елементи, які пов'язані з сюжетом кінофільму. Наприклад, *The Debt Collector* – *Колектор*, *Small Soldiers* – *Солдатики*.

До повної заміни назви фільму вдаються у випадку, коли неможливо передати прагматичний зміст вихідного тексту. Це може статися у випадках наявності фразеологізмів, гри слів, навмисно змінених стійких виразів, зрозумілих лише представникам англослов'янської лінгвокультури. Наприклад, *Full of it – Правда і нічого більше, In the Beginning – Повстання світу*.

Обраний для аналізу кінофільм “*Peter Rabbit*” є художнім комедійним фільмом з елементами анімації, що вийшов у прокат в 2018 році. Аналізований фільм створено на основі казок британської дитячої письменниці та художниці Беатрікс Поттер. Натомість, його україномовний переклад «*Кролик Петрик*» було продубльовано студією Le Douyen на замовлення компанії V&N Film Distribution в тому ж році. В першу чергу привертає увагу назва перекладеного кінофільму «*Кролик Петрик*». Перекладена назва є частково трансформованою. В оригіналі ж назва звучить “*Peter Rabbit*”. В українській мові Петрик – зменшувально-пестлива форма чоловічого імені Петро, що є аналогом англослов'янського чоловічого імені Peter. Використана форма Петрик має подвійну функцію в перекладі назви. По-перше, це вказівка на вік головного персонажа, оскільки, за задумом сценаристів, він є молодим. По-друге, використана форма є наближеною до україномовного глядача, тобто застосована стратегія доместикації. Крім того, назва “*Peter Rabbit*” та її україномовний варіант «*Кролик Петрик*» є своєрідною рекламою фільму, адже мають атрактивну функцію, тобто привертання уваги потенційних глядачів. Цільовою аудиторією, на яку розрахований фільм, є і діти, і дорослі.

Розглянемо інші приклади використання стратегії доместикації в дубльованій версії кінофільму українською мовою. В першу чергу слід звернути увагу на переклад власних назв персонажів фільму. Серед яких: сестри кролика Петрика *Flopsy, Mopsy, Cottontail* – *Ляна, Тяна, Пушинка* відповідно, борсук *Tommy Brock* – *Боря*. У першому випадку перекладач дібрав відповідники імен в українській мові, в основі номінації яких – зовнішня ознака кролиць. Щодо імені борсука, Борі, то воно співзвучне з назвою тварини, яку воно позначає. У випадку ж інших персонажів, а саме кузен кролика *Benjamin Bunny* – *Веня* та ворог кролика по фільму *McGregor* – *Пан Григор* отримали доместикований варіант імен Веніамін та Григір (або Григор, форма імені Григорій), розповсюджених в українській мові. Таким чином, імена вищезазначених персонажів отримали вітчизняний колорит, що є близьким для украї-

номовної аудиторії. Приклади вживання імен цих звірів у контексті:

All right, talk to me, Benjamin – *Ну, панорпуй, Веню*.

Thanks, Tommy. You are one of the good ones. – *Дякую, Бору. Як для борсука ти – нічого.*

Стратегія доместикації також була вжита у перекладі фільму задля наближення контенту до тезауруса молоді, а саме дітей та підлітків:

Hey! Pick on someone your own size – *Гей! Спробуй наїхати на кого-небудь більшого.* Лексема *наїхати* в цьому випадку вжита на позначення поняття *ображати кого-небудь*. Її вживає кролик Петрик, коли звертається до Містера Лиса, який ображає беззахисних тварин.

All right, rest time's over. Come on. – *Годі вилежуватися, дівки.* Лексема *дівки* вжита у звертанні кролика Петрика до своїх сестер-кролиць. Вона є сленговим варіантом лексеми *дівчата*. Схожа лексема вжита у нижченаведеному прикладі:

Now let's do this. – *До діла, друзяки.* *Друзяки* – сленгове звернення до друзів в україномовній культурі.

Слід зазначити, що використана при перекладі художнього фільму стратегія доместикації наближає глядачів до реалій знайомих представникам україномовної культури. Наприклад,

It's the dressing. Get it on the side – *Це все соуси. Забуть про майонез.* Одним із найпопулярніших соусів в українців є майонез, тому вживання цієї лексеми є вмотивованим наближенням до україномовної культури.

Наступний приклад також демонструє кулінарні вподобання українців. Хоча картопля є найпопулярнішим овочем в Україні, проте перекладачем було вжито лексеми *баклажани* з номінацією, яку часто вживають українці, а саме – *синенькі*. В цьому випадку номінація об'єкта за зовнішньою ознакою – кольором.

Tomayto, tomahto. Potayto, potahto. No one actually says “potayto”, have you noticed that? – *Томати – так тримати. Баклажани – для гурмана. Чому баклажани називають «синенькими»? Вони ж фіолетові.*

Нижченаведений приклад показує вживання лексеми *панночка*, що застосовується в українській мові на позначення молоді, неодруженої дівчини. Такою є Беата, одна з героїнь цього фільму:

I knew, you'd come. The Lady's not here to protect you now. – *Я знав, що ти прийдеш. І ніяка панночка тут тебе не врятує.*

В наступному прикладі бачимо, що кролик Петрик звертається до Містера Лиса. Традиційно,

на позначення лисиць в українській культурі вживається прикметник *руда, рудий: How are you? So good to see you. – Як твоє руде? Радий бачити.*

Таким чином, використання стратегії доместикації в перекладі дубльованого фільму “*Peter Rabbit*” мінімізує іншомовні вкраплення. Переклад наближує глядачів до реалій україномовної культури, створює певний комічний ефект, оскільки цей фільм є художнім, або ігровим. Тобто, передача змісту залежить від гри акторів. Крім того, фільм є комедійним, що в перекладі відтворюється завдяки використанню спеціальних морфем (суфіксів) та сленгової лексики, що використовується в українській мові. При цьому, застосування саме стратегії доместикації в дубльованій версії фільму “*Peter Rabbit*” є вмотивованим та не заважає розумінню певних понять оригінального фільму. Хоча до недоліків застосування вищезазначеної стратегії можна віднести неправильну передачу власних назв (Наприкл., борсук Боря). Загалом же, дубльована версія виконана на високому рівні та відображає зміст оригіналу.

Висновки дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. Отже, кінопереклад є тією сферою, яка вимагає ґрунтовних знань з теорії перекладу та високого рівня володіння навичками перекладу. Кінофільм відображає особливості лінгвокультурної спільноти, в якій він був створений, а відтворення етноспецифіки кінофільмів є тією проблемою, що постає перед перекладачами з різних країн. Для цього застосовуються так звані стратегії доместикації та форенізації. Наше ж дослідження було присвячене саме використанню стратегії доместикації в дубльованій версії кінофільму “*Peter Rabbit*”. Було розглянуто конкретні приклади її вживання та їх вплив на передачу змісту оригіналу.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо роботу над подальшими розвідками з використання стратегій доместикації та форенізації в аудіовізуальному перекладі для виявлення впливу останніх на якість відтворюваних аудіовізуальних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гудманян А.Г., Плетенецька Ю.М. До проблем кіноперекладу як виду художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна. 2012. Вип. 25. С. 28–30.
2. Кузенко Г.М. Кінопереклад як особливий вид художнього перекладу (на матеріалі англійської мови). *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. № 9, том 3. С. 70–74.
3. Журавель Т.В. Кінопереклад як вид аудіовізуального перекладу і його становлення в Україні та світі. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. 2018. № 10. С. 35–38.
4. Матківська Н.А. Питання методології дослідження аудіовізуального перекладу. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. 2015. № 3. С. 147–152.
5. Gottlieb H. Subtitling. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London and New York: Routledge. P. 244–248.
6. Єлісеєва С.В. Особливості субтитрування як напряму перекладацької діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2018. №32, Том 2. С. 158–160.
7. Дубовий К.В. Помилки і втрати у закадровому перекладі художнього фільму. *Філологічні трактати*. 2015. Том 7, № 3. С. 33–38.
8. Chaume F. Synchronization in dubbing: A Translational approach. *Topics in audiovisual translation*. 2004. P. 35–53.
9. Полякова О.В. Стратегія відбору ліпсінк-відповідників за принципом фонетичного синхронізму в дубляжі англійських анімаційних фільмів українською. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2014. Випуск 45. С. 305–307.
10. Лукьянова Т.Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську мову. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. Сер. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. 2011. № 973. Випуск 68. С. 183–187.
11. Журавель Т.В. Кінопереклад як вид аудіовізуального перекладу і його становлення в Україні та світі. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. 2018. №10. С. 35–38.
12. Федоренко С.В., Валькова А.О. Лінгвокультурні особливості перекладу сучасних англійських документальних фільмів. *Молодий вчений*. Грудень 2020. № 12 (88). С. 336–340.
13. Журавель Т.В. Кінопереклад як вид аудіовізуального перекладу і його становлення в Україні та світі. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. 2018. №10. С. 35–38.
14. Ніколаєва Т.М. Перекладацькі стратегії в англо-українському просторі. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. 2018. Том 29 (68). № 1. С. 110–115.
15. Тьопенко Ю.А., Стежко Ю.Г. Перекладацька стратегія доместикації як чинник національної ідентифікації. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія : Філологія. 2015. Т. 18, № 2. С. 184–189.

16. Пилипчук М. Поєднання стратегій доместикації та форенізації в аудіовізуальному перекладі. *Гуманітарні освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2016. № 33. С. 151–162.
17. Venuti L. Strategies of Translation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*/ ed. By Mona Baker. London, 2001. 353 p.
18. Вострецова В. Застосування доместикації та форенізації при перекладі текстів різних типів. *Наукові записки*. Серія : Філологічні науки (мовознавство). 2013. Випуск 116. С. 103–106.
19. Шийка Ю.І., Мацько А.Б. Особливості перекладу назв кінофільмів. *Молодий вчений*. Квітень 2021. № 4(92). С. 228–231.
20. Лукьянова Т.Г. Основи англо-українського кіноперекладу : навчальний посібник для студентів 4 курсу освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» денної форми навчання факультету іноземних мов. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 104 с.